

Csehszlovák–lengyel kapcsolatok a nyugati emigrációban 1939 októbere és 1940 szeptembere között

Němeček, Jan: Československo-polské vztahy na počátku 2. světové války: složitá cesta jednáni o konfederaci. = Český časopis historický, 100. roč. 2002. 2. no. 335–377. p.

Csehszlovákia és Lengyelország egyaránt áldozata lett a náci Németország keleti terjeszkedésének. Nyugaton mindkét országnak erőteljes politikai emigrációja alakult ki, s mindkét emigráció célja is közös volt: visszaállítani az elveszett államiságokat. Ezért – a kezdeti időszakban (1939 őszén) főként Franciaországban – nekiláttak az érintett hadseregek emigráns haderővé szervezésének, mintegy súlyt adva a politikai megnyilatkozásoknak, illetve a háború befejezése utáni tennivalók tervezésének.

Elég korán kiderült, hogy a két politikai emigráció élén a végrehajtó hatalmat Edvard Beneš volt csehszlovák miniszterelnök és Władysław Sikorski tényleges lengyel miniszterelnök ragadja majd magához. Az iménti megfogalmazás elárulja: Sikorski közjogi státusa érintetlen maradt, Beneš viszont nem, aminek következtében neki sokkal nehezebb volt Nyugaton legitimmé válnia. Sikorski egy legitim emigráns kormány élén állt, Beneš sokáig csupán az 1939. november 17-én francia elismerést nyert Csehszlovák Nemzeti Tanács élén.

A lengyel politikai emigráció egyébként nem szívelte Beneš a két világháború között tanúsított lengyelelles politikája és szovjetpártisága miatt, s inkább szeretett volna Lev Prchala tábornokkal és a szlovák származású volt miniszterelnökkel, Milan Hodžával kooperálni, de a politikai realitások mégis Benešt fogadtatták el velük.

Beneš és Sikorski első találkozója az emigrációban 1939. október 12-én esett meg a „régis szép időkre” való emlékezés és egy ködös együttműködési fogadkozás jegyében. Mégis: pontosan egy hónappal rá a két emigráció vezetőjének újabb találkozásánál – Sikorski kezdeményezésére és valószínűleg nyugati óhajra – már a csehszlovák–lengyel konföderációról folyt eszmecsere. Sikorski ezt az eszmét úgy indokolta, hogy Hitler legyőzése korántsem lehet az egyetlen és végső cél, mivel a háború befejeztével biztonságos Közép-Európára van szükség. Ez pedig csak úgy érhető el, ha lengyel vezetéssel a Balti-, a Fekete- és az Adriai-tenger határolta térségben konföderatív államalakulat jön létre. Ez egyfelől blokkolná Németország, másfelől pedig a Szovjetunió ambícióit. Lengyelország német és szovjet leigázása után egy ilyen konföderáció szükségessége senki előtt kétséges nem lehet.

Amint a csehszlovák és lengyel emigráns politikusok különböző szinteken és helyszíneken nekiláttak a konföderáció politikai–jogi meghatározásának, sorra-rendre előjöttek a két állam két világháború közötti nézetkülönbségei, s újabb ellentétek is keletkeztek.

Ezek mindenekelőtt a sziléziai és észak-szlovákiai csehszlovák–lengyel határvonal vezetése, s a két fél közötti új tehertételként Szlovákia és a szlovákok ügye.

A feszültséget az okozta, hogy az akkor még létező Lengyel Köztársaság elismerte a Tiso-féle Szlovákiát. Az emigrációban pedig Sikorskiék kevesellték a szlovák reprezentációt, amely egyébként sok „borsot tört” Benešék orra alá (pl. 1939. november 22-én külön Szlovák Nemzeti Tanács alakult Párizsban).

Mondhatni: a csehszlovák és a lengyel fél között a konföderáció dolgában és a vele kapcsolatos dolgokban (pl. az egyes államok háború utáni más és más megítélésében, így elsősorban a lengyel ügyet segítő Magyarorszáგában) „sine fine folyt a per”. A lengyelek eközben nem akarták elismerni a Csehszlovák Nemzeti Tanács kompetenciáját, mint-hogy erőteljesebb államvezetési jogosítványokat láttak volna indokoltnak a testületben.

A szövetségesek franciaországi veresége 1940 nyarán az addig főként Franciaországban székelő emigráns szervezeteket Nagy-Britanniába helyezte át. A britek – annyi visszautasítás és „macska–egér játék” után – 1940. július 24-én végre elismerték Beneš ideiglenes emigráns kormányát, s így a csehszlovák politika további fellépéseiben megszabadulhatott kisebbségi érzéseitől, illetve ezeket kompenzáló prepotenciáitól. Az 1940 szeptemberében elfogadott csehszlovák külpolitikai irányelvek kimondják: „Lengyelországgal kapcsolatban a pozitív együttműködésért kell sikra szállni, nem szabad dolgaikba beavatkozni, és ezt kell tőlük is elvárnunk a mi dolgainkat illetően. Egyelőre nem szabad vitatkozni velük a problematikus ügyekben. Az események majd maguk segítenek a megoldásban...”

Lengyel részről, még ha a csehszlovák állásfoglalásban ott is volt az „egyelőre” szócska – végtére megfelelő akarat nyilvánult meg a kölcsönösség és a tárgyalások iránt. A soron következő hónapok bizonyították, hogy a kapcsolatok 1940 második felében olyan szintre jutottak, amilyeneken 1919 nyara, a csehszlovák–lengyel diplomáciai kapcsolatfelvétel óta nem voltak. Véget ért mindkét fél lavírozása, amelyet a Csehszlovák Nemzeti Tanács elismerésének lengyel részről történt állandó halogatása idézett elő. Így megnyílt az út a háború utáni csehszlovák–lengyel konföderáció előkészítését célzó tárgyalások előtt.

Futala Tibor

A Divéky nemzetség nemzetisége

Roszkowski, Jerzy M.: Rod Divékych – Węgrzy, czy Slowacy? = Historické štúdie 41. Bratislava, 2000. 151–161. p.

A tanulmány lengyel nemzetiségű szerzője mintegy „okafogyottá” minősíti azt az időnként fel-feléledő magyar–szlovák vitát, amely a Divéky nemzetség etnicitását próbálja meghatározni, amikor kijelenti, sőt: hangsúlyozza, hogy „Lengyelországban és a történelmi Magyarországon a nemesség nemzettudata egyaránt osztályszolidaritásának és közös érdekeinek végkifejlete volt. Ennek következtében a nemesi családok között az életmódban, a nyelvhasználatban és nemzetiségi hovatartozásban meglévő különbségek fokozatosan elhalványultak, és ezért eshetett meg, hogy – tekintet nélkül eredetükre – ezek a családok Lengyelországban lengyelnek, a szentistváni korona királyságában (Horvátország kivételével) pedig magyarnak érezték magukat”.

Ezt a konklúziót szerzőnknl az alábbi tényközlés készíti elő, illetve alapozza meg:

A Divéky nemzetség a történelmi Magyarország egyik legősibb nemzetsége. Létezéséről már 13. századbéli írásos emlékek tanúskodnak: a nemzetségalapító Csorba Tamásról az első feljegyzés 1278-ból való. A nemzetség tagjai ekkor Visegrád és Nyitra környéki birtokaikon élnek. Akadt közöttük vicepalatinus (Barlev) és várnagy. Tamás (1380–1398) a bajmóci, Péter (1477–1509) a trencsényi várban töltötte be ezt a tisztséget. Két Salamon nevű tagjuk révén a 15. században a lengyel nemesség soraiban is fölbukkantak. (A magyar és a lengyel nemesség közötti „átjárás” korántsem volt ritka: pl. a 239 idegen provenienciájú, legtöbbször németre visszavezethető lengyel nemesi címer között 22 volt magyarhoni.)

A 16. és a 17. században a Divéky nemzetség elszegényedett, politikai súlya is csökkent. Egyik ága Árva megyébe költözött. Mindenesetre nemzetségüknek mindmáig élnek leszármazottai.

A magyar szakirodalom azt állítja, hogy a nemzetség magyar eredetű, sőt egyesek szerint őse a honfoglalókkal érkezett a Kárpát-medencébe. Ezzel szemben a szlovák fél a szlo-